

Потійко Світлана Віталіївна

аспірант

Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки»

Потийко Светлана Витальевна,

аспирант

Национального научного центра «Институт аграрной экономики»

Potiyko Svitlana

Postgraduate Student of the

NSC «Institute of Agrarian Economics»

Науковий керівник:

Бездушна Юлія Сергіївна

кандидат економічних наук

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

**ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ ЗІ СТРАХУВАННЯ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВАХ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИРІШЕННЯ**

**УЧЕТ ОПЕРАЦИЙ ПО СТРАХОВАНИЮ НА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ
ПРЕДПРИЯТИЯХ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РЕШЕНИЯ**

**ACCOUNTING FOR INSURANCE ON AGRICULTURAL ENTERPRISES:
PROBLEMS AND PERSPECTIVES**

Анотація. В статті надано обґрунтування основних аспектів облікового забезпечення та раціоналізації організації обліку операцій страхування сільськогосподарських підприємств; досліджено систему бухгалтерського обліку доходів і витрат зі страхування у вигляді страхових платежів і страхового відшкодування, які виступають головними об'єктами обліку у майновому страхуванні; надано практичні рекомендації щодо вдосконалення методичних підходів до обліку операцій зі страхування майна сільськогосподарських підприємств.

Дослідження практичного забезпечення раціональної організації обліку операцій зі страхування майна сільськогосподарських підприємств, яке пов'язане з вирішенням ряду прикладних завдань щодо раціоналізації та удосконалення обліку об'єктів майна, які підлягають страхуванню. Серед них – удосконалення системи бухгалтерського обліку доходів і витрат зі страхування у вигляді страхових платежів і страхового відшкодування, які виступають головними об'єктами обліку у майновому страхуванні. У статті також надається визначення поняття «майнового страхування» та «договору страхування»; розглядається роль правильного ведення бухгалтерського обліку в сегменті страхування майна сільськогосподарських підприємств для мінімізації збитків підприємства та фінансової стійкості; процес визнання та обліку страхових операцій як в страховиків так і в страхувальників; питання визнання операцій страхування майна у складі об'єктів бухгалтерського обліку та його аналітичне забезпечення. Зокрема, зосереджена увага на обліку майна по міжнародних стандартах фінансової звітності. У результаті дослідження окреслено основні проблеми щодо гармонізації системи сільськогосподарського страхування та сталого розвитку аграрного сектора економіки.

Ключові слова: страховий платіж (премія), страхова сума, страхове відшкодування, фінансовий результат, податок на прибуток, податок на додану вартість.

Аннотация. В статье представлены обоснования основных аспектов учетной обеспечения и рационализации организации учета операций страхования сельскохозяйственных предприятий; исследована система бухгалтерского учета доходов и расходов по страхованию в виде страховых платежей и страхового возмещения, которые выступают главными объектами учета, даны практические рекомендации по совершенствованию методических подходов к учету операций по страхованию имущества сельскохозяйственных предприятий.

Исследования практического обеспечения рациональной организации учета операций по страхованию имущества сельскохозяйственных предприятий, которое связано с решением ряда прикладных задач по рационализации и совершенствованию учета объектов имущества, которые подлежат страхованию. Среди них – совершенствование системы бухгалтерского учета доходов и расходов по страхованию в виде страховых платежей и страхового возмещения, которые выступают главными объектами учета в имущественном страховании. В статье также дается определение понятия «имущественного страхования» и «договора страхования»; рассматривается роль правильного ведения бухгалтерского учета в сегменте страхования имущества сельскохозяйственных предприятий для минимизации убытков предприятия и финансовой устойчивости; процесс признания и учета страховых операций как у страховщиков так и у страхователей; вопрос признания операций страхования имущества в составе объектов бухгалтерского учета и его аналитическое обеспечение. В частности, сосредоточено внимание на учете имущества по международным стандартам финансовой отчетности. В результате исследования определены основные проблемы по гармонизации системы сельскохозяйственного страхования и устойчивого развития аграрного сектора экономики.

Ключевые слова: страховой платеж (премия), страховая сумма, страховое возмещение, финансовый результат, налог на прибыль, налог на добавленную стоимость.

Summary. The article provides substantiation of the main aspects of accounting and rationalization of the organization of accounting for agricultural insurance operations; the system of accounting of incomes and expenses for insurance in the form of insurance payments and insurance indemnity, acting as the main objects of accounting in property insurance, is researched; provided practical recommendations for improving the methodological approaches to accounting for agricultural property insurance operations. Investigation of the practical maintenance of the rational organization of accounting for agricultural property insurance operations, which is associated with solving a number of applied tasks for streamlining and improving the accounting of property objects subject to insurance. Among them – the improvement of the accounting system of income and insurance costs in the form of insurance payments and insurance compensation, serving as the main objects of accounting in property insurance. The article also gives a definition of the concept of «property insurance» and «insurance contract»; the role of proper accounting in the segment of insurance of property of agricultural enterprises is considered for minimization of losses of the enterprise and financial stability; the process of recognition and accounting of insurance operations both for insurers and insureds; the issue of recognition of property insurance operations in the objects of accounting and its analytical support. In particular, the focus is on accounting for property in accordance with international financial reporting standards. As a result of the study, the main problems of harmonization of the agricultural insurance system and the sustainable development of the agrarian sector of the economy are outlined.

Key words: insurance payment (premium), insurance amount, insurance indemnity, financial result, income tax, value added tax.

Постановка проблеми. Одним із найбільш ризикових видів господарської діяльності є виробництво продукції сільськогосподарського підприємства. Природні катаклізми та хвороби кожного року несуть за собою значні втрати продукції та приносять збитки аграрним підприємствам. Для того, щоб мінімізувати збитки від природних та інших несприятливих явищ сільськогосподарські товаровиробники все частіше звертаються до страхових компаній, адже для успішної діяльності будь-якого підприємства, зокрема, аграрного, потрібна фінансова стійкість. У світовій практиці агрострахування є головним фінансовим інструментом для зменшення фінансових збитків.

Саме страхування майна сільськогосподарського підприємства (врожаю сільгоспкультур і багаторічних насаджень, сільськогосподарських тварин) є невід'ємною частиною господарської діяльності, а отже і бухгалтерського обліку. Питання визнання операцій страхування майна у складі об'єктів бух-

галтерського обліку та його аналітичне забезпечення потребує обґрунтування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання облікового забезпечення операцій страхування майна розглядалось багатьма вченими та бухгалтерами-практиками такими, як А. Залетов [6], О. Прокочук [11], Ю. Краківський [13], О. Грицина [8], М. Дем'яненко [4], О. Віленчук [7], В. Загребний [10], В. Якубович [9], С. Сокол [12], Н. Тарельник [14].

Але дослідження питань обліку, аналізу та оподаткування операцій страхування на сільськогосподарських підприємствах потребує подальшого розвитку в напрямі оптимізації облікових процесів.

Метою статті є дослідження податкового та бухгалтерського обліку сільськогосподарських підприємств при сплаті страхових внесків та отримання сум страхового відшкодування за договорами страхування. У даній статті розглядаються організаційні, податкові та бухгалтерські питання обліку страхових платежів та страхових відшкодувань.

Виклад основних результатів дослідження. Майнове страхування — це галузь страхування, в якій об'єктом страхових відносин являються майнові інтереси, які не суперечать законодавству України, пов'язані з володінням, використанням і розпорядженням майном юридичних або фізичних осіб, які здійснюються на основі добровільного заключення договору (в письмовому вигляді) між страховиком і страхувальником [1, ст. 4].

Договір страхування — це цивільно-правова угода між страхувальником і страховиком, що регулює їх взаємні обов'язки відповідно до умов визначеного виду страхування, тобто це договір про прийняття — передачу ризику. Страхувальника до укладання договору спонукає страховий інтерес, а Страховика — економічні інтереси, які спрямовані на поповнення ресурсів страхового фонду та отримання прибутку від укладеної угоди.

У договорі страхування мають бути чітко приписані ризики страхування, перелік страхових випадків, розмір страхової суми, страхового платежу та термінів його плати.

Страхування майна будь-якого підприємства є добровільним видом страхування. Страхувальники вправі самостійно обирати ризики, від яких вони хочуть застрахувати своє майно. Зокрема, сільськогосподарські підприємства найчастіше страхують своє майно від пожежі, повені, засухи, морозу, протиправних дій третіх осіб та інших ризиків.

Після заключення договору страхування, Страхувальники повинні заплатити страховику страховий платіж — плату за страхування. Страхові премії обліковуються на бухгалтерському рахунку шостого класу «Поточні зобов'язання» — 655 — «Розрахунки за страхування майна». Даний рахунок дозволяє вести аналітичний облік у розрізі страхових компаній та у розрізі договорів страхування.

Маючи справу зі Страховиками, Страхувальникам слід не забувати про те, як правильно визначити витрати у бухгалтерському обліку, адже договори страхування заключаються в основному на один рік і цей рік може бути у різних податкових (звітних) періодах. Крім того, оплата страхового платежу може відбуватися як одноразово, так і помісячно. У цьому випадку слід звернутися до П(С)Б 16, згідно якого витрати визнаються витратами певного періоду одночасно з визнанням доходу, для отримання якого вони здійснені. Витрати, які неможливо прямо пов'язати з доходом певного періоду, відображаються у складі витрат того звітного періоду, в якому вони були здійснені [2, с. 7]. Тобто визнання витрат відбувається за оплачуваний період, а не за датою оплати платежу.

Якщо дія договір страхування в межах одного звітного періоду, то страхові платежі включають-

ся в склад витрат в період їх нарахування згідно договору.

Якщо дія договору страхування в межах різних звітних періодах або страховий платіж оплачено одноразово (на весь термін страхування), то перераховану авансову страхову премію обліковують по дебету бухгалтерського рахунка 39 «Витрати майбутніх періодів» та списують відповідно на витрати того періоду, до якого вони відносяться.

Визнані страхові витрати у бухгалтерському обліку у Страхувальників відображаються на рахунках дев'ятого класу: 91 «Загально виробничі витрати», 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут», 94 «Інші витрати операційної діяльності», а також 23 «Виробництво» в залежності від функцій використання застрахованого майна.

Що стосується податкового обліку визнання витрат, слід згадати Закон України від 28 грудня 2014 року № 71-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України (щодо податкової реформи)», за яким розділ III «Податок на прибуток» Податкового кодексу України викладений в новій редакції, в якому передбачено, що об'єкт оподаткування податком на прибуток підлягає визначенню на підставі даних бухгалтерського обліку шляхом коригування фінансового результату до оподаткування, визначеного у фінансовій звітності, на різниці, які збільшують або зменшують фінансовий результат до оподаткування, відповідно до положень такого розділу, а саме: амортизації необоротних активів; резервів (забезпечень); обмежень окремих видів витрат та преференцій тощо.

Згідно статті 196 ПКУ не являється об'єктом оподаткування податком на додану вартість «надання послуг зі страхування, співстрахування або перестрахування особами, які мають ліцензію на здійснення страхової діяльності відповідно до закону, а також пов'язаних з такою діяльністю послуг страхових (перестрахових) брокерів та страхових агентів» [3]. Компанії не отримують від Страховиків податкових накладних в разі заключення договору страхування та сплати платежів, а в декларації по ПДВ не відбудеться збільшення податкового кредиту, що не зменшить суму ПДВ до сплати.

Однією з основних компонентів ведення бухгалтерського обліку при страхуванні майна є страхова виплата. Виплата страхового відшкодування за договором страхування здійснюється страховиком на підставі повідомлення страхувальника і страхового акта, що складається страховиком або уповноваженою ним особою. При цьому розмір матеріального збитку для здійснення страхових виплат встановлюється:

– при страхуванні врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень — як різниця

Таблиця 1

Облік операцій страхування на сільськогосподарському підприємстві

№ п/п	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
1.	Перераховано страхову премію по договору страхування майна страховику	655	311
2.	Заключення договору страхування, віднесення страхових платежів на витрати майбутніх періодів	39	655
3.	Віднесення суми страхових премій в склад виробничої собівартості	23	39
4.	У випадку отримання з державного бюджету часткової компенсації страхового	311	48
5.	Визнання доходу в сумі отриманої бюджетної компенсації	48	718
6.	Списання витрат на вирощування врожаю, знищеного внаслідок стихійного лиха (без ПДВ)	991	231
7.	Нарахування податкових зобов'язань	991	641
8.	Відшкодування суми збитку на основі страхового акту	377	751
9.	Отримано страхову виплату	311	377
4.	Визнання страхових витрат	92	39
5.	Визначення фінансового результату	791	92
		751	991
		751	794

між страховою вартістю врожаю, зазначеної в договорі страхування, і вартістю фактично отриманого після настання страхового випадку врожаю. При цьому обсяг отриманого врожаю визначається або на підставі фактичних даних, або шляхом залучення до оцінки третіх сторін (експертів). Оплата послуг експерта відбувається за рахунок особи, який замовив експертизу; — при страхуванні сільгосптварин — виходячи зі страхової вартості тварин, зменшеної на вартість придатної до використання або реалізації продукції (м'ясо, шкура, шерсть, субпродукти і т.п.).

Дохід від суми страхового відшкодування у бухгалтерському обліку визнається за датою складання акта по страховому випадку.

Витрати, пов'язані зі страхуванням, у сільгосп-підприємствах визнаються витратами того звітного періоду, в якому визнано доходи від реалізації застрахованої сільгосппродукції.

Бухгалтерські проводки по страхуванню майна підприємства — страхувальника наведено в табл. 1.

Слід відмітити і підписаний Президентом України Закон України від 05.10.2017 р. № 2164-VIII «Про

внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», включений Кабінетом Міністрів до переліку законопроектів у сфері європейської інтеграції України, прийняття яких забезпечить належне виконання Україною Угоди про асоціацію з ЄС. Прийняття й набрання його чинності є черговим кроком до створення сприятливого бізнес-клімату в Україні, оскільки наблизить діяльність українських сільськогосподарських підприємств до світових стандартів у сфері ведення бухгалтерського обліку і формування фінансової звітності.

Розглядаючи МСФЗ, приходимо до висновку, що саме облік майна представлений найбільшою кількістю стандартів, але стандарт, який визначає страховий облік лише один — це МСФЗ 4 «Страхові контракти». Нажаль, норми даного стандарту не актуальні для сільськогосподарських підприємств.

Узагальнюючи проведений аналіз, слід зробити висновок, про те, що саме для сільгоспвиробників існує потреба вдосконалення системи бухгалтерського обліку операцій страхування майна, системи фінансової звітності щодо операцій, пов'язаних зі страхування майна, їх контролю та моніторингу.

Література

1. Закон України «Про страхування» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.help/law/318/>.
3. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/nk/>.
4. Дем'яненко М. Я. Про співвідношення бухгалтерського та податкового обліку / М. Я. Дем'яненко // Облік і фінанси АПК. — 2004. — № 1. — С. 10–17.

5. Алескеров Р. Б. Облікове забезпечення розвитку аграрного страхування: проблеми та перспективи / Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Економічні науки Серія «Облік і фінанси» — Луцьк.: Луцький національний технічний університет. — 2010. — С. 32–34.
6. Залетов А. Проблемы и перспективы развития аграрного страхования в Украине / А. Залетов // Финансовые услуги. — 2012. — № 4. — С. 20–21.
7. Віленчук, О. М. Стан та перспективи розвитку аграрного страхування в Україні / О. М. Віленчук // Облік і фінанси. — 2014. — № 2. — С. 91–96.
8. Грицина О. Аграрне страхування: проблеми та перспективи розвитку / О. Грицина, О. Шолудько, І. Тофан // Вісник Львівського національного аграрного університету. Сер.: Економіка АПК. — 2015. — № 22 (1). — С. 84–91.
9. Якубович В. Ринок агрострахування України. Фокус на 2014–2016 роках. Проект «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії» [Електронний ресурс] / В. Якубович. — Режим доступу: <http://forinsurer.com/files/file00564.pdf>.
10. Загребний В. Принципи запровадження та практичний досвід мультиризикового аграрного страхування [Електронний ресурс] / В. Загребний // Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку — Режим доступу: http://ufin.com.ua/analit_mat/strah_rynok/010.htm.
11. Прокопчук О. Т. Особливості страхування аграрних ризиків у країнах світу / О. Т. Прокопчук, Ю. В. Улянич, В. П. Бечко // Актуальні проблеми економіки. — 2014. — № 3. — С. 46–53.
12. Сокол С. В. Змішане страхування сільськогосподарських ризиків: держава та аграрний страховий пул / С. В. Сокол // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. — 2014. — Вип. 40. — С. 260–265.
13. Краківський Ю. С. Особливості системи страхових послуг для суб'єктів аграрної сфери / Ю. С. Краківський // Вісник Одеського національного університету. Економіка. — 2013. — Т. 18, Вип. 3 (2). — С. 54–56.
14. Тарельник Н. В. Зарубіжний досвід страхування ризиків в аграрній сфері [Електронний ресурс] / Н. В. Тарельник // Ефективна економіка. — 2013. — № 6. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_6_17.

References

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), The Law of Ukraine «Pro strakhuvannia», available at <http://zakon3.rada.gov.ua/lavs/show/85/96-vr> (Accessed 07 March 1996).
2. Ministerstvo finansiv Ukrainy (1999), «Polozhennia (standart) bukhgalters'koho obliku 16 «Vytraty», available at <https://zakon.help/law/318/> (Accessed 31 December 1999).
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2017), «Podatkovyj kodeks Ukrainy», available at <http://sfs.gov.ua/nk/> (Accessed 07 December 2017).
4. Dem'ianenko, M. Ya. (2004) Pro spivvidnoshennia bukhgalters'koho ta podatkovoho obliku [About correlation of accounting and tax accounting], 1nd ed, Oblik i finansy APK.
5. Alieskerov, R.B. (2010), «Accounting support for the development of agrarian insurance: problems and perspectives», Zbirnyk naukovykh prats' Luts'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu [Collection of scientific works of Lutsk National Technical University], Luts'kyj natsional'nyj tekhnichnyj universytet, Luts'k, Ukraina, pp. 32–34.
6. Zaletov, A. (2012), «Problems and prospects of development of the agricultural insurance in Ukraine», Finansovyie uslugi, No. 4, pp. 20–21.
7. Vilenchuk, O. M. (2014). Stan ta perspektyvy rozvytku ahrarnoho strakhuvannia v Ukraini [State and prospects of agrarian insurance development in Ukraine]. Oblik i finansy, (2(64)), 91–96.
8. Grycyna, O. (2015), «Agricultural insurance: problems and prospects», Visnyk L'vivs'kogo nacional'nogo agrarnogo universytetu. Serija: Ekonomika APK, No. 22 (1), pp. 84–91.
9. Yakubovych, V. «Rynok ahrostrakhuvannia Ukrainy. Fokus na 2014–2016 rokakh. Proekt «Rozvytok finansuvannia ahrarnoho sektoru v Yevropi ta Tsentralnii Azii» [Agricultural insurance market in Ukraine. Focus on the years 2014–2016. The project «Development of financing of the agricultural sector in Europe and Central Asia»].
10. Zagrebni V. Principi zaprovadzhenya ta praktichni dosvid mul'tirizikovogo agrarnogo straxuvannya [Elektronni resurs] / V. Zagrebni // Informaciino-analitchni portal Ukrain's'kogo agentstva finansovogo rozvitku — Rezhim dostupu: http://ufin.com.ua/analit_mat/strah_rynok/010.htm/
11. Prokopchuk, O.T. Uljanych, Ju.V. Bechko, V. P. (2014), «Features of insurance of agricultural risks in the world», Aktual'ni problemy ekonomiky, No. 3, pp. 46–53.
12. Sokol, S. V. (2014), «Mixed agricultural insurance: the state and agricultural insurance pool», Problemy i perspektyvy rozvytku bankivs'koi systemy Ukrainy, Vyp. 40, pp. 260–265.
13. Krakivs'kyj, Ju. S. (2013), «Features of the system of insurance for the agricultural sector», Visnyk Odes'kogo nacional'nogo universytetu. Ekonomika, vol. 18, Vyp. 3 (2), pp. 54–56.
14. Tarel'nyk, N. V. (2013), «Status and prospects of development of agricultural insurance in Ukraine», Efektyvna ekonomika, No. 6. [Online], Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_6_17.